

1927 NÜFUS SAYIM SONUÇLARINA GÖRE URFA NÜFUSUNUN GENEL YAPISI VE ÖZELLİĞİ

Yrd. Doç. Dr. Ahmet İLYAS*

Öz

Bu çalışmanın amacı, Cumhuriyet Türkiye'sinin ilk nüfus sayımı olan 1927 nüfus sayımını Urfa özelinde incelemektir. Çalışmanın ilginç ve kayda değer olmasının en temel özelliği nüfus sayımı yapılırken ilk defa sayım memurları, vatandaşa nüfusun ana yapısını öğrenmek için Merkezi İstatistik Dairesi tarafından hazırlanan soruları sormasıdır. Bu soruların hazırlanmasının ana gayesi, nüfusun genel yapısını öğrenmektir. Bu sorulara verilen cevaplarca oluşturulan istatistiki bilgiler çalışmanın amacına hizmet etmektedir. Çünkü yeni kurulmuş Türkiye Cumhuriyeti'nin ulus-devlet inşasını oluşturmak, hızlandırmak ve devletin yükleneyeceği siyasi ve sosyal politikalara olanak hazırlamak nüfusun özelliklerini bilmek ile eşdeğerdir.

Çalışmanın ana gövdesi olan Urfa, Osmanlı Devleti'nde Halep'e bağlı önemli bir ticaret ve kültür vilayeti olarak biliniyordu. XIII. yüzyılda yayınlanan bir belgede Urfa nüfusu 35 bin olarak belirtilmekteydi. Dahası Osmanlı Devleti'nin ilk nüfus sayımı olan 1831 tarihli genel nüfus sayımında Urfa'nın nüfusu 45 bindi. Cumhuriyet'in ilanından sonra Urfa için 1927 yılında gerçekleşen nüfus sayımı önemliydi. Çünkü nüfusun yapısı, niteliği dahası sahip olduğu makro ve mikro potansiyelin tespit edilmesi gerekiyordu. Özellikle birçok şehirde genç nüfusun sayısı ve oranı az iken, Urfa sahip olduğu genç nüfus sayesinde çalışma gücüne önemli destek vereceği gözlemlendi. Diğer taraftan bu sayım gösterdi ki Urfa şehri Türk-İslâm geleneğinin önemli bir mirasçısıydı.

Anahtar kelimeler: Nüfus, Urfa, istatistik, Cumhuriyet, Osmanlı Devleti.

Population Characteristics of Urfa According to the Census Results Made in 1927

Abstract

The goal of this research is to investigate the first population census done in Republic of Turkey, in 1927, especially over Urfa. During the census, enumerators asked questions, which prepared by Central Statistics Office to citizens for the first time. Herein, it is possible to distinguish this census from others with its remarkable and interesting features. The reason why enumerators asked questions is to determine the structure of population. In the light of learned information, newly founded Republic of Turkey tried to accelerate the construction of nation-state and prepare facilities for political/

* Batman Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Siyasi Tarih Anabilim Dalı
ahmetilyas@hotmail.com

social policies. Statistical information that created according to the answers of these questions serves for the study.

Urfa, as main working area, was known significance trade and culture during the time of Ottoman Empire. A document, issued in 13th century, stated that population was 35 thousand. Furthermore, population was 45 thousand in 1831, when the first census was done by Ottoman Empire. The census held in 1927 indicated that, the number of young population was higher compare to other cities, so that means the city can contribute power to work. In addition, the census in 1927 showed that Urfa has been an inheritor of the Islamic tradition.

Keywords: Population, Urfa, statistics, Republic, Ottoman Empire.

Giriş

Nüfusun tanımıyla ilgili tam bir ortak zemin bulunmaması rağmen, genişliği belli bir alanda, belirli bir zaman diliminde yaşayan insanlar olarak tanımlamak literatürün kendisine kolaylık sağlayacaktır (Aksu, 1998, s. 219). Bu amaçla yola çıkarken nüfus, beşer açısından değerlendirildiğinde gerek dinamik bir süreci kendinde barındırması gerekse sahip olduğu güç sayesinde önemi her geçen gün artmaktadır. Tüm bunların yanında geçmişten günümüze bakıldığında özellikle de savaşların yanında doğal afetler sonrası azalan nüfus, devletlerin sosyal ve siyasal ilişkilerinin yeniden gözden geçirmelerine zemin hazırlamıştır.

İlkçağlardan itibaren insan sayısının çokluğu devletlerin gücüyle paralellik taşıması da nüfusa katma bir değer katmıştır. Bu cemahtan yola çıkarak sanayi inkılabıyla birlikte nüfusun korunması veya artırılması için devletler bir takım önlemler alma mevcudiyetini kendilerinde görmüşlerdir. İlk olarak belirli aralıklarla nüfus sayımı yaparak toplam nüfuslarını öğrenme yoluna gitmişlerdir.

Osmanlı Devleti de barındırdığı insan sayısı ve doğudan gelen göçlerle mevcudiyetini korumayı başarmış, özellikle savaşlarda devletler asker bulamazken, Osmanlı devleti sahip olduğu beşer olanakları sayesinde diğer devletlerin bir adım önüne geçmeyi başarmıştır. Mamafih, Osmanlı Devleti, sahip olduğu bu popülasyon ile ilgili ciddi bir çalışma yapmaması sorgulanmalıdır. Osmanlı Devleti genelde fethettikleri yerlerin istatistiki verileri sadece ekonomiye yarar sağlasın diye tutardı (Behar, 1996, s. 15). Burada amaç vergilerin düzenli bir biçimde tespit edilmesiydi. Yani genel bir nüfus politikasından bahsetmek çok da mümkün değildi. Ancak Osmanlı Devleti, Rıza Paşa öncülüğünde özellikle üst üste yaşanan savaşlar neticesinde yaşanan kayıplar sonrası ve Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasıyla birlikte asker ihtiyacının karşılanması amacıyla 1831 yılında ilk nüfus sayımına gitti (Karal, 1943, s. 9). Enver Ziya Karal'a göre 1831 yılında gerçekleşen nüfus sayımı şu usullere göre yapıldı:

“Sayımda ilk esas olarak umumiyetle din göz önüne alınmıştır. Bütün Sancak, Kaza, Nahiye ve çiftliklerde halk İslâm ve Reaya diye iki belli başlı guruba ayrılmıştır. Rumeli tarafında mevcut kiptiler İslâm olsun, Hıristiyan olsun ayrı sayılmışlar, kipti tائفesi diye yekûnlandırılmışlardır.” (Karal, 1943, s. 17). Daha sonraki süreçlerde de aynı sebepler mucip olmakla beraber 1856, 1905, 1906, 1919 yıllarında nüfus sayımı yapılmıştır (Tekin, 2009, s. 224). Tabi bu nüfus sayımına göre istatistiki bilgiler de düzenlemiştir (İnalçık & Pamuk, 2000, s. 3). Osmanlı’da nüfus sayımı yapılırken il ve erkeklerin sayıldığı bir metot uygulanmıştır. Sadece erkeklerin sayıldığı Trabzon’da Müslüman ahali 130 bin iken, Kastamonu’da 118 bin, Viranşehir ise 50 bindir (Behar, 1996, s. 22).

Cumhuriyet’in ilanından sonra 1927 yılında ilk defa tam esaslı bir nüfus sayımına girişildi. Nüfus sayımı yapılırken sokağa çıkma yasağı getirilmiştir. Buna göre yapılan sayım neticesinde toplam nüfus 13 milyon olarak açıklanmıştır (Yüceuluğ, 1947, s. 3). Nüfusun yüzde 96,85’i Asya’da, geri kalan yüzde 3,15 kısmı ise Avrupa’da oturmaktadır (Tahriri, 1929, s. 8). Genel nüfusun 6.563.879’u erkek ve 7.084.391’i ise kadındır Bu rakamlara göre genel nüfusun % 48,09 kısmını erkekler ve % 51,91 kısmını kadınlar teşkil etmektedir Arap harfleriyle okuma bilen nüfus erkeklerde % 12,99 kadınlarda % 3,67 olmak üzere umum nüfusta % 8,61 olup okumak bilen nüfusun miktarı 1.111.496 kişiden ibarettir. Genel nüfusun % 86,42’lik kısım yani 11.778.810 nüfus konuşma lisanı olarak Türkçe, geriye kalan % 13,58’lik kısım yani 1.851.678 nüfus Türkçenin gayri lisanları konuşmaktadır (Tahriri, 1929, s. 18).

Konu itibariyle Urfa’da yapılan genel nüfus sayımı, diğer illere benzer bir şekilde gerçekleştirilmiştir. 1927 nüfus sayımına göre toplam nüfus 203bin olup, Türkiye’nin 30. büyük şehri olarak gözükmektedir.

1927 Nüfus Sayımına Göre Urfa

Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yer alan Urfa, Mezopotamya ile Mısır yolu üzerine kurulmuş bir geçiş şehridir (Urfa 1973 İl Yıllığı, 1973, s. 22). Şehir, 11500 yıllık tarihi geçmişi coğrafi konumu, ticari yollar üzerinde olması, doğu ve batı arasında ve kavşak noktasında bulunması şehre stratejik öneminin yanı sıra, din kültür ve medeniyetlerin tam ortasında yer almaktadır (Ekinci, 2006, s. 7). El cezire eyaletinin asıl kısmını teşkil eden Urfa, 30-36 kuzey enlem 37-40 doğu boylamları arasında yer alır. Deniz seviyesinden 518 metre yüksekliğindedir. Kuzey batısında bereketli Fırat nehri, doğusunda ise yine Fırat’ın kollarından olan Habur ırmağıyla sınırlandırılmıştır. Doğusunda Mardin, batısında Gaziantep, kuzeybatısında Adıyaman, kuzeyinde ise Diyarbakır illeriyle çevrilidir. Güneyinde ise 1921’deki Ankara antlaşması ile çizilmiş olan 223 km’lik Suriye sınırı bulunur. Aynı antlaşma ile Suriye toprakları içinde kalan ve Türkiye’ye bırakılan meşhur Caber Kalesi ise idari yönden Urfa’ya bırakılmıştır (Kutluay, 2006, s. 8-9).

Bölge tarih boyunca her yönden gelebilecek saldırılara karşı koruyacak hiçbir tabii maniyeye sahip değildir. Yörenin iklimi karasaldır. Yıllık ortalama sıcaklık 18 derece dolaylarındadır. Kışları soğuk geçmeyen yörenin yağışları genellikle yağmur şeklinde olup bunu önemli miktarı kış aylarında yağmaktadır. Bitki örtüsü steptir. Yörede ormanlık alanları yok denecek kadar azdır. Yeni ormanlık alanlar oluşturulmaya çalışılmaktadır. Güney doğu Toroslar ile Tek Tek dağlarına önünde Suriye platformuna açılan steplik platolar tarih öncesinden itibaren verimli tarım alanı olarak görüldüğü için, bereketli hilal olarak adlandırılmıştır. Tarih öncesinden gelen bu yapı topografyası ile bitki örtüsüne de etki etmiştir (Ekinci, Ortaçağda Urfa, 2006, s. 1).

Urfa tarihte birçok isimlerle anılmış olup bu isimlerden Ur, Orhei, Orhe, Reha ve Ruha adlarının değişimi sonucu Urfa adını almıştır (Koçyiğit, 1996, s. 10). Urfa'nın tarihine bakıldığında ise milattan öncesine kadar Urfa tarihiyle ilgili bilgiler mevcuttur. Örneğin M.Ö 857 yılında Urfa ve çevresi Asurların eline geçtiğine dair bilgiler mevcuttur. Diğer taraftan Urfa milattan sonra Bizansların hâkimiyetine geçmiş, Hz. Ömer döneminde ise Urfa, İslâm hâkimiyetini kabul etmiştir (Koçyiğit, 1996, s. 13). Ancak Abbasiler devrinde ülkede yaşanan iç karışıklıklardan yararlanan Bizanslılar Urfa'yı tekrardan ele geçirmiştir.

Urfa, M.1040'lardan itibaren Oğuz Türkmenlerinin akınlarına maruz kalmıştır. Alparslan döneminde Urfa, Türklerin hâkimiyetini kabul etmiştir. Ancak Haçlı seferlerinin başlamasıyla birlikte şehir, Haçlıların üstünlüğünü kabul etmek zorunda kalmış ve burada bir Haçlı Kontluğu kurulmuştur (Güler, 1997, s. 42). Bu kontluk uzun süre ayakta kalamamış, Musul atabeyi İMADÜDDİN ZENGİ, 28 Kasım 1144 tarihinde Urfa'yı yeniden fethederek şehir son kez olarak Müslüman Türklerin eline geçmiştir. Urfa daha sonra sırasıyla Eyyubiler, Memluk, Timur ve nihayetinde 1517 yılında Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetini kabul etmiştir. Uzun süre Osmanlı egemenliğinde kalan Urfa tam bir Türk şehri kimliğine kavuşmuştur.

1908 tarihinde Halep vilayetine bağlı bir Osmanlı sancağı olan Urfa, Birecik, Rumkale, Suruç ve Harran kazalarına sahip bir şehir konumundaydı. Birinci dünya savaşının başlamasıyla Urfa, idari bakımdan 1919'da yapılan bir taksimatla bağımsız bir sancak durumuna getirilmiştir. Osmanlı devletinin bağımsız bir sancağı olan Urfa, Mondros Mütarekesi'ne müteakip 24 Mart 1919 İngilizler, 30 Ekim 1919'da ise Fransızlar tarafından işgal edilmiştir (Özçelik, 2003, s. 11-12). Ancak Urfa'da aşiretler tarafından oluşturulan Kuvay-ı Milliyeciler tarafından kuşatılan Fransızlar, 11 Nisan günü 1920 günü şehri boşaltmak zorunda kaldılar (Akalin, 2007, s. 189). Böylece Urfa, Milli Mücadele'nin önemli bir mücadele simgesine haline geldi. Milli Mücadelenin kazanılmasından sonra 1923 yılında İzzet Bey Urfa'ya vali olarak atanmıştır (Kapaklı, 1927, s. 137). Nüfus sayımının yapıldığı yılda ise Ahmed Fuad Bey vali olarak görev yapmıştır.

Milli Mücadele başarıya ulaştıktan sonra sıra yeni bir devletin temellerinin atılmasına gelmişti. Bu amaçla ülkede birçok devrim gerçekleşmiş, modern, ulus-devlet anlayışı oturtmuş ve batının özendiği bir Türkiye için kollar sıvanmıştı. Tüm bunların yapılabilmesi ve elde bulunan nüfusun niteliğinin öğrenilmesi amacıyla 1927 yılında genel bir nüfus sayımı yapılması için hazırlıklara girildi. Özellikle Mustafa Kemal'in 1 Mart 1922'de "genel sağlık konusunda takip ettiğimiz gaye şudur: Milletimizin sıhhatinin muhafaza ve takviyesi, nüfusun çoğaltılması, hastalıkların ortadan kaldırılması, bu suretle milletin dinç bir beden olarak yetiştirilmesi..." ve yine 1924'de "nüfusumuzun muhafaza ve çoğaltılması gayesine ehemmiyetle dikkatlerinizi çekerim. Asil ve verimli olan Türk Milleti'nin sağlıklı bir hayat şartına sahip olunca Türk vatanını suretle dolduracak ve şenlendirecek kuvvette olduğuna kimsenin şüphesi yoktur" demeçleri Cumhuriyet Hükümetlerinin ana politikası olmuştur (Oktay, 2014, s. 36). Mustafa Kemal'in ifade ettiği gibi nüfusun muhafaza edilmesi ilk hedefti. Bu amaçla nüfusun tespit edilmesi amacıyla bazı kanunlar çıkartıldı. Buna göre;

1922 Tarihli 222 Sayılı Kanun: Sicil-i Nüfus Kanunu'nda doğum ve evlilik halinde nüfusu ilgilendiren kayıtların yapılmaması halinde belirlenmiş ceza, 222 sayılı kanun ile beş misline çıkarılmıştır (Çakmak, 2009, s. 93).

1924 Tarihli Köy Kanunu: Muhtarların köylerde her ay doğan, ölen, nikâhlanan ve boşananların bildirildiği defteri, ertesi ayın onuncu gününden evvel nüfus memuruna vermek ve köyün nüfus defterini birlikte götürerek vukuatı yürütmek vazifesinde yetkili kılınmıştır (Düstur, V, 3. tertip, s.336).

1926 Tarihli Müddeti Zarfında Nüfus Kütüğüne Yazdırılmayan Doğum, Ölüm, Evlenme veya Boşanma Olayları ile Bu Durumdaki Kimselerin Cezadan Afları Hakkında Kanun: 29 Mayıs 1926 ve 861 sayılı kanun da nüfusun kayıt altına alınması amacına yönelik olup, ilgili durumlar hakkında (sebepe gözetmeksizin nüfusa kayıt yaptırmamış olanların, kayıtlarını yaptırmaları halinde, kayıtsızlık için ödemekle yükümlü olacakları cezaların affedileceği hükmü getirilmiştir (Semiz, 2010, s. 435).

1927 Tarihli İstatistik Kanunu: 25 Haziran 1927 tarihinde kabul edilen 1153 sayılı İstatistik Kanunu ile nüfus işlerinde görevlendirilmek üzere istatistikçilerin yetiştirileceği kursların düzenlenmesi (Md. 19), nüfus işlerinde görevli yetkililere, istatistiğe yönelik bilgileri ifşa etme halinde 50 liradan 150 liraya kadar değişmek üzere ağır para cezası verilmesi ile suçun tekrarı halinde on beş günden iki aya kadar hapis cezası verilmesi (Md.20) gibi hükümler yer almıştır (Düstur, XIV, 2. kısım, 3.tertup, s.1803).

Diğer taraftan nüfus sayımı için yapılan ilk resmi hazırlık Mustafa Kemal'in direktifleriyle 1926 yılında Başbakanlığa bağlı Merkezi İstatistik Dairesi kuruldu (Doğanay, 2014, s. 58). Bu kurumun başına da Kamil Jakar getirildi. Kurum çalışmasını tamamlanmasına müteakip, nüfus sayımının 28 Ekim 1927 tarihinde yapılmasına karar verdi. Cumhuriyet'in ilanından sonra yapılan ilk nüfus

sayımı 1927 yılında gerçekleştirilmiştir. Bu sayım sonucunda nüfusun 6.563.879'unun erkek, 7.084.000391'inin ise kadınlardan oluşarak toplam nüfus 13.648.270 kişi olduğu tespit edilmiştir. (T.C. Başbakanlık İstatistik Umum Müdürlüğü, 1929, s. 32).

Sayımın yapıldığı illerden biri olan Urfa'da ise gerçekleşen sayımlar sonrası nüfus 203 bin olarak kayıtlara geçmiştir (Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1927 Umum Nüfus Tahriri 1929, s. 16.). 15.880 km'lik bir alana sahip olan Urfa'da km 'ye düşen ortalama 12,8 kişi ile düşük bir nüfus yoğunluğu sahip olduğu görülmektedir. Urfa'da nüfus sayımının yapılacağına dair bir haftadan önce halk bilgilendirilmiştir. Dahası seçimin yapılacağı günün sokağa çıkma yasağı olduğu belirtilmiştir.

1927 Nüfus Sayımına Göre Urfa Nüfusunun Genel Özelliği

28 Ekim 1927 günü sabah 08.00'de başlayan ve akşam top atışı ile sona eren Urfa'daki genel nüfus sayımındaki istatistiklere bakıldığında karşımıza Urfa toplumuyla ilgili önemli ipuçları çıkmaktadır. Yukarıda da belirtildiği üzere Urfa nüfusu homojenlik açısından bakıldığında diğer illere benzer sonuçların çıkması şaşırtıcı değildir. Buna göre 203.595 nüfusa sahip olan Urfa, nüfus yoğunluğu açısından düşüktür. Bunun en temel sebebi nüfusun kırsal bir alana yayılmış olmasıdır. Tablo 1. Urfa'nın genel merkezi ile ilçelerinde yer alan toplam nüfusun kadın ve erkeklere göre sayısal değeri belirtilmektedir.

Tablo 1. Urfa'nın genel merkezi ile ilçelerinde yer alan toplam nüfusun kadın ve erkeklere göre sayısal değeri.		
Şehir ve Kazaları	Erkek	Kadın
Birecik	15415	16057
Urfa	29501	29132
Suruç	9447	9185
Siverek	20590	22532
Hilvan	6040	6118
Yaylak	8643	8643
Harran	6813	13189
Viranşehir	4613	4490
Toplam	101062	102533

Kaynak: Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1927 Umum Nüfus Tahriri, 1929, Ankara, s.16

1927 yılında gerçekleşen nüfusun dağılımına bakıldığında ise karşımıza ilginç veriler çıkmaktadır. Özellikle Tablo 1'den yola çıkılarak elde edilen önemli sonuç Urfa'nın ilçelerinin nüfus açısından önemli bir kaynağa sahip olduğudur. Buna mukabil Urfa nüfusunun bu kadar fazla olmasının nedenlerinden biri Siverek'in 1926 yılında ilçe durumuna düşürülerek Urfa'ya bağlanmasıdır (Akman, Özgültekin, & Demirbağ, 1997, s. 57). Diğer taraftan kadın-erkek nüfus yoğunluğuna bakıldığında ise Harran ve Siverek'teki kadın sayısının erkek sayısından bir hayli fazla olması sorgulanmalıdır. Ancak bu

uçurumun asıl sebebi ise bilinmiyor. Arşiv ya da 1927 Urfa Salnamesinde de bu konuyla ilgili herhangi, bilgiye rastlanmamıştır.

Tablo-2’de ise 1927 genel nüfus sayımının yaş aralığına göre Urfa nüfusunun yoğunluğu verilmiştir. Buna göre bu tabloda göze çarpan anekdot, 20-45 yaş aralığında toplam nüfusun içerisinde kendisine önemli bir ayrıntıdır. Diğer taraftan genç nüfusun ise genel nüfus içerisinde olarak önemli bir noktayı kapsadığını da belirtmek gerekir. Bu durum diğer illerle karşılaştırıldığında Urfa’da genç nüfusun nitelik açısından geniş bir yere sahip olduğu gerçeğini ön plana çıkartmaktadır. Özellikle Birinci Dünya Savaşı ve akabinde gerçekleşen Milli Mücadele sonrası özellikle de savaşan kesimin büyük bölümünün savaşta gazi veya şehit olması dikkate alındığında Urfa’daki genç nüfusun çalışma hayatı içerisindeki yeri dikkat çekicidir. Bu öneriyi destekleyecek unsurlardan biri de 13-19 ile 20-45 yaş aralığında kadınların erkeklere nazaran sayısal yönden fazla oluşudur.

Tablo-2. 1927 genel nüfus sayımının yaş aralığına göre Urfa nüfusunun yoğunluğu.										
Cinsiyet	1 Yaş	1-2 Yaş	3-6 Yaş	7-12 Yaş	13-19 Yaş	20-45 Yaş	46-60 Yaş	61-70 Yaş	71 üstü	Yaşını Bilmeyen
Erkek	4858	10911	13541	10428	10862	34119	8468	3194	1193	152
Kadın	3333	8718	12210	8236	10918	43032	8892	2466	1236	105
Toplam	8191	19629	25751	18664	21780	77151	17360	5657	2428	257
Kaynak: Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1927 Umum Nüfus Tahriri, 1929, Ankara, s.31.										

1927 genel nüfus sayımında sadece sayım yapılmadığını yukarıda belirtilmişti. Diğer taraftan sayım yapılırken dil, medeni durumları, cinsiyetleri, meslek durumu, bedensel durumu gibi sorular da sorularak genel nüfusun karakteristik özelliklerini öğrenme yoluna gitmişlerdir. Ayrıca istatistiki verilerin de kullanılması ve sayım yapılan evlerin numaralandırılması da nüfus sayımına verilen önemi göstermektedir.

1927 nüfus sayımında ele alınan hususlardan biri de o şehirdeki evlilik oranıdır. Buna göre ilk nüfus sayımına göre Türkiye’de evli olanların oranı yüzde 42 iken, Urfa’da ise evli olanların oranı yüzde 41,1’dir (Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1927 Umum Nüfus Tahriri, 1929, Ankara, s. 21). Urfa’da sadece 1927 yılı içerisinde 329 kişi evlenmiştir (Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, Nüfus Hareketleri, 1941, Ankara, s. 10.).

Arap harfleriyle okuma yazma oranına bakıldığında ilginç verilerin ortaya çıktığı görülecektir. 1927 nüfus sayımına göre erkeklerin yüzde 12,99’u, kadınların ise yüzde 3,67’si olmak üzere genel nüfusun yüzde 8,61’i yani 1.111.496 kişi okuma yazma bilmektedir (Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1927 Umum Nüfus Tahriri, 1929, Ankara, s.22). Buna göre Urfa’da okuma yazma bilen erkeklerin oranı yüzde 7,43, kadınların oranı ise 0,80’dir. İstatistiki veriler, gösterdi ki Urfa’da okuma yazma bilenlerin oranı, Türkiye

ortalamasının altındadır. Bunun altında yatan en önemli faktör kız çocuklarının okutulmasının ayıp gibi bir ritüele dayandırılmasıdır. Diğer taraftan bölgede okul sayısının az olması özellikle kırsal alanda okulların olmaması, buna bağlı olarak okulların genellikle şehirde olması etkili olmuş olabilir.

1927 genel nüfus sayımına göre elde edilen bilgiler ışığında ele alınan veriler biri de nüfusun ülke içerisinde sahip olduğu mesleklerin oranına ilişkin istatistiki verilerdir. Toplumsal bir statü kaynağı olan meslek seçimi, nüfus kaynakları açısından değerlendirildiğinde o nüfusun karakterini ortaya koymaktadır. Bunun yanında toplumsal yapıdaki bazı meslekler, içinde buldukları iklimi temsil etmesi açısından önemlidir. Esasında Osmanlı'dan devralınan toplumun bir tarım ülkesi olma özelliği de göz önüne alındığında 1927 genel nüfus sayımında ortaya çıkan sonuçlar şaşırtıcı olmamıştır. Buna göre genel nüfus sayımı yapılarken vatandaşlara sorulması hazırlanan sorularda yedi büyük meslek erbabı seçilerek, bunlar içerisinde herhangi bir meslek dalını seçmesi istenmiştir. Bu meslek dalları şunlardır: Zirai, sınai(sanayi), ticari, serbest, umumi hizmetler(devlet işi), muhtelif, mesleksizler. Sorulan sorular ışığında ülke içerisindeki meslek dallarına göre oranı şu şekilde ortaya çıkmıştır (Tablo 3).

Tablo-3. Meslek gruplarına göre dağılım.

Meslekler	Erkek %	Kadın %	Ülke içerisinde Oranı
Zirai	64.46	33.80	47.71
Sınai	6.42	0.65	3.27
Ticari	5.98	0.17	2.81
Umumi hizmetler	1.09	0.15	2.75
Muhtelif	6.01	0.03	1.34
Mesleksizler	13.51	64.86	41.54

Kaynak: Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1927 Umum Nüfus Tahriri, 1929, Ankara, s.16.

Urfa özelinde bakıldığında ise tarımla uğraş erkeklerin oranı 59.28, kadınlarda ise bu oran 11.05'dir. Sanayi işiyle uğraşanların toplam nüfustaki oranı yüzde 5.35'tir. Ticaret işiyle uğraşanların oranı ise 6.71 olarak verilere yansımıştır. İstatistiki verilere göre Urfa ilinde kadınların meslek seçimine ilişkin oran verilmemiştir. Bunun yerine kadınların tarım alanındaki oranı yüzde 96.17 olarak belirtilmiştir (Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1927 Umum Nüfus Tahriri, 1929, Ankara, s.29).

1927 nüfusa sayımına göre ele alınan ibarelerden biri nüfusun fiziki durumudur. İstatistiki verilere göre malûl olarak ifade edilen bu durum Türkiye nüfusunun genel özelliğini göstermesi açısından önemlidir (Tablo 4).

Tablo-4. Maluliyetlerin dağılımı.						
	Erkek		Kadın		Toplam Nüfus İçindeki Değer	
	Sayısal değer	Oran	Sayısal Değer	Oran	Sayısal Değer	Oran
Kör	15,322	11.28	11,638	20.24	26,960	13.94
Sağır	9,801	7.22	5,041	8.77	14,842	7.68
Topal	32,714	24.08	17,328	30.13	50,042	25.88
Çolak	16,290	11.99	2,804	4.88	19,094	9.88
Kanbur	1,864	1.37	1,172	2.04	3,036	1.57
Saire	59,857	44.06	19,517	33.94	79,374	41.05

Yukarıdaki verilere göre Türkiye nüfusunda yaklaşık 200 bin kişi maluliyet unsurunu taşıdığı görülmektedir. Urfa özeline bakıldığında ise toplam malulün sayısı 4.355'dir (Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1927 Umum Nüfus Tahriri, 1929, Ankara, s.30). Bu oran toplam nüfus içerisinde yüzde 2.21'lik bir kısmı teşkil etmektedir. Malullerin bir kısmının da özellikle milli mücadele sonrası gazi olduğunu da belirtmek gerekir.

Cumhuriyet'in ilk nüfus sayımı olan 1927 nüfus sayımına göre elde edilmek istenen verilerden biri de demografik yapının genel hatlarıdır. Özellikle Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonra ulus-devlet inşasında nüfus genel özelliğinin bilinmesi önemlidir. Bu nedenle sayım yapılırken halkın konuştuğu dillerin öğrenilmesi amacıyla konuştuğunuz dil nedir? sorusu halka sorulmuştur. Genel nüfusun % 86.42 kısmı yani 11.778.810 kişi konuştuğu dili Türkçe olarak belirtirken, geriye kalan nüfusun % 13.58 kısmı yani 1.851.678 nüfus Türkçenin dışındaki dilleri konuştuklarını ifade etmişlerdir.

Urfa'da konuşulan diller, diğer doğu ve güneydoğu bölgesindeki şehirlerle paralellik taşımaktadır. Buna göre Urfa'da Türkçe dışında konuşulan dillerin başında Kürtçe ve Arapça gelmektedir. Bu iki dilde toplam nüfusun içindeki oranı bir hayli fazladır. Ayrıca diğer dilleri konuşabilen vatandaşlar da bulunmaktadır. Tablo-5 Türkçe dışında konuşulan dillerin oranı ve sayısal değerini içermektedir.

Tablo-5. Türkçe dışında konuşulan dillerin oranı.

Urfa'da konuşulan diller	Toplam
Türkçe	82182
Kürtçe	82788
Arapça	25593
İbranice	44
Ermenice	63
Kaynak: Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1927 Umum Nüfus Tahriri, 1929, Ankara, s. 73	

1927 nüfus sayımında sorulan sorulardan biri de mensubu olduğu din ögesidir. Bu sorunun sorulma amacı nüfus yapının fiziki durumunu tespit etmektedir. Buna göre ülke nüfusunun yüzde 97.36'lık kısmı Müslüman olduğunu belirtmiş, yüzde 2.64'lük kısmı ise diğer dinlere mensup olduklarını ifade etmişlerdir (Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1927 Umum Nüfus Tahriri, 1929, Ankara, s. 30). Urfa özelinde dine karşı bakış açısı ise diğer bölgelere nazaran kısmen de olsa farklılık göstermektedir. Tablo-6 Urfa ilinde yaşayan vatandaşların hangi dine inandıkları belirtilmiştir.

Tablo-6. Urfa ilinde yaşayan vatandaşların dinlere göre dağılımı.

Cinsiyet	İslâm	Katolik	Protestan	Ortodoks	Ermeni	Musevi	Hristiyan	Din siz
Erkek	97501	29	1	4	22	153	5	10
Kadın	98907	30	2		26	165	1	12
Toplam	196408	59	3	4	48	318	6	22

Yukarıdaki tabloya göre nüfusun hemen yüzde 98'i İslâm dinine mensup iken, diğer yüzde 2'lik kesim ise diğer dinlere inandıklarını belirtmişlerdir. Diğer dinler içerisinde ise Musevilerin çoğunluğu görülmektedir.

Sonuç

Bir ülkenin en önemli makro güçlerinden bir de sahip olduğu nüfusun niteliği ve niceliğidir. Nüfusun niteliği ve niceliği ele alındığında bir ülkenin genel karakteristik yapısını hakkında bilgi sahibi olunabilir. Özellikle sayısal değerlerin fazla olduğu yani nüfusun kalabalık olduğu doğu toplumlarında, nüfusun eğitilmiş ve yetişmiş olması o ülkeye katma bir değer katabilir.

İlkçağlardan bu yana devletler, nüfus sayılarına ve nüfus siyasetlerine ilgi göstermişlerdir. Buna göre ilk defa Çinliler nüfus sayımını yaptıklarına dair kayıtlar mevcuttur. Türklerde ise nüfus sayımına olan yakınlık, daha çok ekonomik ve askeri sebeptiydi. Yani Türkler, fethettikleri yerleri kayıt altına

alırken ilk önceliği orada bulunanların verecekleri vergi ve askere alacakları erkek sayısıydı. Bu amaç için de kayıt defterleri tutarlardı.

Osmanlı Devleti'nde ciddi bir nüfusa sayımı 1831 yılına kadar yapılmamıştır. Öncelikler ise yukarıda belirtilen hususlar içindi. 1831 yılında yapılan nüfus sayımı ise yeni kurulan orduya asker toplamak ve vergi düzenini sistematik hale getirmektir. Bu yüzden de sayım yapılırken sadece erkekler sayıldı. Bu sistem daha sonraki dönemlerde de devam etti. Osmanlı Devleti'nin yıkılmasından sonra kurulan Türkiye Cumhuriyeti miras aldığı toplum yapısını yakinen tanımasına rağmen tam olarak retoriği konusunda tereddütü vardı. Özellikle nüfusun genel yapısını öğrenme şiarı, devlet yöneticilerini genel bir nüfus sayımı yapma yoluna itti. Bu nüfus sayımını önceki ve diğerlerinden ayıran en temel faktör, ilk defa vatandaşların genel yapısını, sosyal düzeyini, ekonomik durumunu ve dine olan bakış açısını sormak için sorular sorulmasıydı. Bu yaklaşım sonuç yerine yazılabilecek en önemli ibareydi. İstatistiki verilerin kullanıldığı ve bilimselliğin ön planda tutulduğu anlayış, Avrupa'ya bir meydan okumaydı. Çünkü Avrupa'ya göre yapılacak nüfus sayımına hile bulaşacağı güçlü görünmek için nüfus sayısının fazla gösterileceği anlayışı vardı.

Bu çalışmanın ana paradigması olan Urfa'da genel nüfus sayımı diğer illerde yapılan nüfus sayımıyla eşdeğerdeydi. Bu çalışmada Urfa için ortaya çıkan en önemli sonuç kırsallığın çok yaygın olduğudur. Diğer taraftan savaştan çıkmış bir ülke için genç nüfus ya da aktif nüfus az olması beklenirken, Urfa'da bu nüfus grubunun yoğun olması önemlidir. Ayrıca Siverek'in 1926 yılında Urfa'ya bağlanması Urfa nüfusunu, Türkiye ortalamasının üzerine çıkarmıştır.

Bu çalışmanın önemli sonuçlarından biri de Urfa'da genel nüfus sayımı yapılırken sorulan hangi dine inanıyorsunuz sorusudur. Sorunun sistematik olması bir kenara Urfa'da ciddi miktarda Musevi vatandaşın olması garipsenebilir. Çünkü 1927 nüfus verilerine göre diğer illerde Musevi vatandaş ya yok ya da çok azdı. Urfa'da ise 318 resmi Musevi vatandaşı vardır. Ancak İbranice bilenlerin sayısı ise 44'tür. Esasında bu çalışma da dikkat çeken sadece bular değildi. Yine tüm iller temel alındığında, savaştan yeni çıkmış bir ülke için kadın nüfusunun fazla olması anlaşılabilirdi. Mamafih Harran gibi önemli bir Urfa ilçesinde kadın nüfusunun erkek nüfusuna göre bir hayli fazla olması sorgulanmalıdır. Örneğin Harran'da kadın nüfusu 13189, erkek nüfusu ise 6813'tür. Kadın nüfusu erkek nüfusunun hemen hemen iki katıdır. Bu konuda gerek 1927 yılında yazılan Urfa Salnamesi, gerekse arşiv taranarak bunun temel sebebi bulunmaya çalışılmış, ancak bu konuda herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

Yine sonuç yerine yazılabilecek önemli bir ibare de 1927 genel nüfus sayımına göre Urfa'da kadınların iş hayatında ya da sosyal hayatta yok denecek

kadar azdır. Diğer taraftan okuma yazma oranında da Urfa'da kadınlarda Türkiye ortalamasının altında olması ritüel bir geleneğe dayandırılmıştır.

Kaynaklar

----- 1973, "Urfa 1973 İl Yıllığı", Adana: Kemal Matbaası.

AKALIN, M., 2007, "Milli Mücadele'de Urfa", Şanlıurfa: Şanlıurfa Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü.

AKMAN, E.; ÖZGÜLTEKİN, R.; DEMİRBAĞ, H., 1997, "Dünden Bugüne Siverek", Marifet Matbaa & Kağıtçılık.

AKSU, L., 1998, "Dünyada ve Türkiye'de Nüfus Analizleri", Sosyoloji Konferansları (s. 219-309) İstanbul: Sosyoloji Metodoloji Araştırmalar Merkezi Yayınları.

Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü. (1929). 1927 Umum Nüfus Tahriri. Ankara.

Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, Nüfus Hareketleri, 1941, Ankara (tarih yok).

BEHAR, C., 1996, "Osmanlı İmparatorluğu'nun ve Türkiye'nin nüfusu, 1500-1927", Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü.

ÇAKMAK, F., 2009, "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Nüfusu Kayıt Altına Almaya Yönelik Girişimler" Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, 89-115.

DOĞANAY, H., 2014, "Türkiye Beşeri Coğrafyası", İstanbul: Pegem Akademi Yayınları.

Düstur, V, 3. tertip, (tarih yok).

DÜSTUR, XIV, 2. kısım, 3.tertup. (tarih yok).

EKİNCİ, A., 2006, "Müze Şehir Urfa", Ankara: Desen Ofset.

EKİNCİ, A., 2006, "Ortaçağda Urfa" Ankara: Gazi Kitapevi.

GÜLER, S. E., 1997, "Şanlıurfa" Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.

İNALÇIK, H.; PAMUK, Ş., 2000, "Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik", Ankara: T. C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü.

KAPAKLI, H. K., 1927, "Urfa Vilayet Salnamesi", İstanbul: İlhami Fevzi Matbaası.

KARAL, E. Z., 1943, "Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı 1831", Ankara: T.C. Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü.

KOÇYİĞİT, O., 1996, "Şanlıurfa Şehri", İstanbul ÜniversitesiYayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

KUTLUAY, A., 2006, "İslâm Tarihinde Şanlıurfa", Şanlıurfa: Özbek Yayıncılık.

- OKTAY, E. Y., 2014, "Türkiye'de Cumhuriyet'in İlanından Günümüze Uygulanan Nüfus Politikaları", Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Entitüsü, 31-54.
- ÖZÇELİK, İ., 2003, "Milli Mücadele'de Güney Cephesi (Urfa)" Ankara: Atatürk Araştırmas Merkezi.
- SEMİZ, Y., 2010, "1923-1950 Döneminde Türkiye'de Nüfusu Arttırma Gayretleri ve Mecburi Evlendirme Kanunu (Bekârlık Vergisi)". TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ, 423-469.
- T.C. Başbakanlık İstatistik Umum Müdürlüğü. (1929). 1927 Umumi Nüfus Tahriri. Ankara.
- TAHRİRİ, 2. T., 1929, Ankara: Başvekalet Müdevvenat Matbaası.
- TEKİN, Y., 2009, "II. Abdülhamit'ten Cumhuriyet'e Miras: Bir Ulus Yaratma Projesi", İstanbul: Gökkuşbu.
- YÜCEULUĞ, R., 1947, "Cumhuriyet Devrindeki Son Dört Nüfus Sayımı Sonuçlarına Göre Türkiye Nüfusu", Ankara: Doğu Matbaası.